

A kolozsvári székhelyű Első Erdélyi Papírlmezgyár alapítói és működtetői

The founders and operators of the Cluj-Napoca-based The First Transylvania Paper Mill

Fondatorii și operatorii a primei fabrici de carton din Transilvania cu sediul in Cluj-Napoca

NAGY Béla

nyugdíjas okl. gépészmérnök, nagybela13@yahoo.com

Abstract

One of the important areas of Cluj's industrial history is paper production, the beginnings of which go back to the middle of the 16th century. Although the first paper mill in (Kolozsvár) Cluj-Napoca started operating in 1564 thanks to Gáspár Heltai, we can only speak of paper production on an industrial scale at the end of the 19th century. The junior The First Transylvania Paper Mill (Első Erdélyi Papírlmezgyár), founded by Ferenc Waga and Sándor Babos, supplied not only the city, but also other parts of Transylvania with high-quality paper products for half a century.

Rezumat

Una dintre zonele importante ale istoriei industriale a Clujului este producția de hârtie, ale cărei începuturi datează de la mijlocul secolului al XVI-lea. Deși prima fabrică de hârtie din Kolozsvár (Cluj-Napoca) a început să funcționeze în 1564 datorită lui Gáspár Heltai, nu putem vorbi de producția de hârtie la scară industrială decât la sfârșitul secolului al XIX-lea. Prima fabrică de hârtie din Transilvania (Első Erdélyi Papírlmezgyár), fondată de Ferenc Waga și Sándor Babos, a furnizat nu numai orașului, ci și altor părți ale Transilvaniei produse de hârtie de înaltă calitate timp de o jumătate de secol.

Kivonat

Kolozsvár ipartörténetének egyik fontos területe a papírgyártás, melynek kezdetei a XVI. század közepéig nyúlnak vissza. Bár az első kolozsvári papírmalom Heltai Gáspárnak köszönhetően már 1564-ban megkezdte működését, ipari méretű papírgyártásról csak a XIX. század végéről beszélhetünk. Az ifj. Waga Ferenc és Babos Sándor által megalapított Első Erdélyi Papírlmezgyár fél évszázadon keresztül látta el jó minőségű papírtermékekkel nemcsak a várost, hanem Erdély más részeit is.

Kulcsszavak: papír, papírmalom, papírlmez, ifj. Waga Ferenc, Babos Sándor

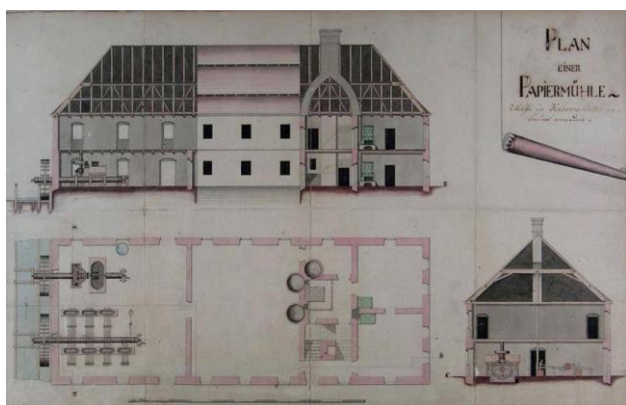
A KOLOZSVÁRI PAPÍRGYÁRTÁS KEZDETEI

Az első kolozsvári papírmalom létrejötté Heltai Gáspár szász származású protestáns lelkész, író, műfordító nevéhez fűződik. Evangélikus lelkészi tevékenysége mellett, 1550-ben Hoffgreff Györggyel közösen nyomdát alapított, majd a nyomda működtetéséhez szükséges papír előállítására 1563 körül saját papírmalmot is létesített. A krakkói mesterek által, valószínű Kolozsvár nyugati határában a Szamos mentén (pontos helye nem ismeretes) felépített papírmalom 1564-ben kezdte meg működését és állított elő, krakkói módszer alapján, jó minőségű papírt. Heltai Gáspár halála (1574?) után a malom működtetését az özvegye, majd később a fia felügyelte. Ezután bérlők működtették egészen a XVII. sz. elejéig, közepéig amikor aztán valószínűleg háborús dűlások áldozatává vált.

A következő, a kolozsmonostori papírmalom néven ismertté vált papírgyártó műhely létrehozása és kezdeti működtetése a jezsuiták nevéhez fűződik. A Malomárok partján, a kolozsmonostori templomdomb

mögött felépített papírmalom berendezéseit és a működéséhez szükséges felszereléseket a felenyedi papírmalomból költöztették át. A papírmalom Nőé János, szintén felenyedi mester irányításával kezdte el működését a feltételezések szerint valamikor az 1710-es évek végén, bár a fennmaradt írásos emlékeink csak 1741-ben tesznek említést a papírmalomról. A, ma már csak falaiban álló egykori papírmalom (műemlékként CJ-II-m-B-07293-as sorszám alatt van nyilvántartva) 1832-ben történt felújításának emlékét, egy, még ma is létező kőlap őrzi, melynek latin nyelvű szövegének magyar jelentése:

„Az Erdélyi Nagyfejedelemség tanulmányi alapja számára épült 1726-ban, tataroztatott 1832-ben.”

A kolozsmonostori papírmalom tervrajza

1. ábra

...és mai állapota

Az Első Erdélyi Papírlemezyár megalapítása és előzményei

A merítéses módszeren alapuló papírkészítés kezdetben az írásra alkalmas fehéritett, enyvezett írópapírra, illetve az enyvezetlen, itatósként használt papírra korlátozódott. Később, a könyvnyomtatás és könyvkötészet megjelenésével és fokozatos elterjedésével a papírmalmok termékeinek választéka kibővül a fehéritetlen papírral és a különböző minőségű és vastagságú papírlemez termékekkel. A fehéritetlen papírtermékekre aztán egyre nagyobb igény mutatkozott más szakterületek felől is, mint pl. a kereskedelem, vagy a különbözőbb iparágak részéről (cipőgyártás, bőröndkészítés, építőipar, stb.).

Az 1867-es kiegyezést követő gazdasági fellendülés következtében Kolozsváron is egyre nagyobb lett a kereslet az ilyen típusú papírtermékekre is. Ezt felismerve 1879-ben **Bucsi Ödön** elindította Kolozsváron az első, csomagolópapír, karton és papírlemez készítésére szakosodott műhelyt. Mivel a fehéritetlen papír előállításához nem feltétlen szükséges a tiszta víz, a Bucsi-féle papírmalom feltehetőleg valahol a Hóstátban, a Malomárok alsó szakaszának partján kezdte meg működését, de a kezdetleges kis papírmalom néhány hónap után, a tulajdonos halálát követően, megszűnt. A papírműhelyt a későbbiekben **Suchan Venczel** vette át, de ő sem járt több szerencsével; rövid működési idő után a malom teljesen leégett. E kezdeti, balsikeres próbálkozások után 1882-ben egy **Puskás Albert** nevű vállalkozó a Csermalom (ma Gorunului) utcában beindította a Malomárok vizét hasznosító papírlemezyárát. Az Ausztriából hozatott berendezésekkel (2 db őrlőgép, papírgép, présgep, kalander/mángorló) felszerelt malomban napi 200 kg csomagoló papírt és papírlemez állítottak elő. Az alacsony önköltségnek köszönhetően a Puskás-féle malom termékei igen versenyképesnek bizonyultak a hasonló külföldi termékekkel szemben: 100 kg papírlemez ára csak 13Ft volt, míg a külföldi 18–24 Ft-ba került.

A kolozsvári papírlemezyártás történetében az igazi előretörést az 1887-es év hozta. Ekkor ifj. **Warga Dániel** kolozsvári fakereskedőnek sikerül meggyőznie sógorát, a gazdag órás és ékszerkereskedő **Babos Sándort** a papírlemezyártásban rejtőző, pénzügyi szempontból egyáltalán nem elhanyagolható lehetőségekről, és rávennie, hogy közösen vásárolják meg Puskás Albert papírmalmát, amely aztán Első Erdélyi Papírlemezyár néven folytatta tevékenységét.

Az Első Erdélyi Papírolemezgyár történetének fontosabb mozzanatai

1887 – A Puskás-féle karton és papírolemezgyárat az új tulajdonosok átszervezik és Első Erdélyi Papírolemezgyár név alatt működtették. A berendezéseket felújítják, vagy újakkal cserélik ki. A 8 alkalmazottat (3-3 férfi és nő, 2 inas) foglalkoztató papírmalomban évente 80 tonna rongy feldolgozásából 60 tonna fehérítetlen papírt állítanak elő. A még nem teljesen kész nedves papír szárítása ekkor még a napon történt, ezért a malom működése időszakos jellegű.

1895-97 – Újabb beruházásokkal a papírolemezgyár alaptőkéje eléri a 10.000 forintot, az alkalmazottak száma 16-ra emelkedik.

1898-1899 – A termelés fokozása érdekében a tulajdonosok a papírmalom, a nagyobb energiapotenciállal rendelkező Nádas patak mellé való átköltöztetése mellett döntenek. A Nádas partjainak szabályozásával és megfelelő méretű gát és turbinaárok kialakításával a felduzzasztott patak vízhozama lehetővé tette egy 24LE-s vízturbina üzembe helyezését és működtetését. Az új, a Warga Dániel tulajdonában lévő Nábob (Gladiolator) utca 1 sz. alatti nagyobb telken több új épületet (munkacsarnok, raktár, műhelyek) is építettek. A régi berendezések egy részét modernebb (pl. gőzzel melegített kalander) és nagyobb kapacitású gépekkel cserélték le, ezzel a beruházott tőke összértéke elérte a 100.000 koronát. A berendezések megfelelő működtetése céljából a tulajdonosok a gyár műszaki irányítását **Hrasch János** (Graz, 1860–Kolozsvár, 1940), Ausztriából származó szakemberre bízták. Ebben az időszakban, a most már valóban gyárnak nevezhető Első Erdélyi Papírolemezgyárban (amelyet ekkor már a város legtöbb alkalmazottat foglalkoztató 13 vállalata között tartottak nyilván) 12 állandó munkás mellett 20 napszámis is dolgozott; kapacitása, 180 tonna nyersanyag feldolgozásával, eléri a 140 tonna évi készárú termelését.

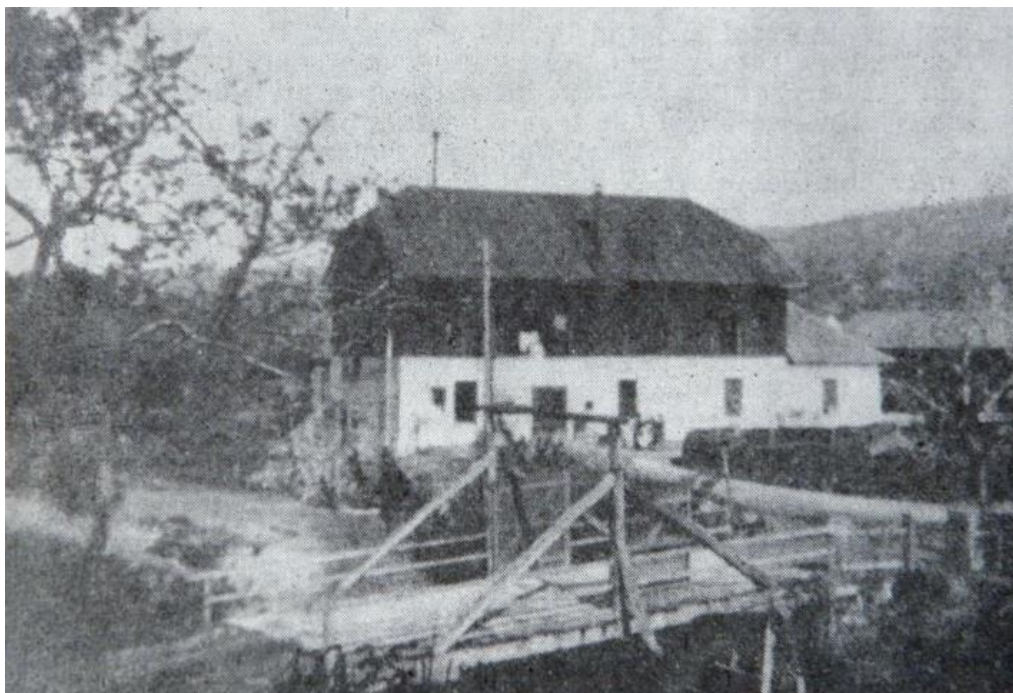
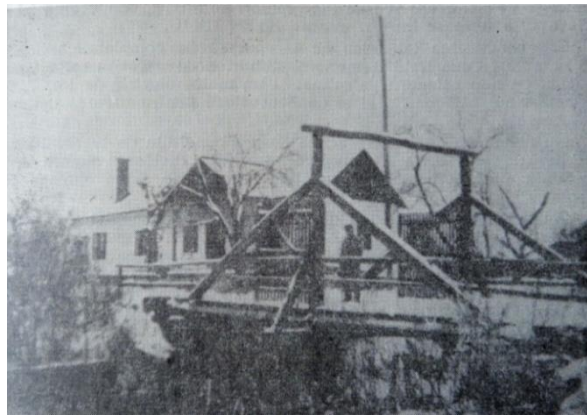
1901-03 – A gyárból évente 180 tonna papíráru kerül ki.

1904 – Az aszályos év miatti alacsony vízhozam következtében a gyár termelésében visszaesés következik be. E miatt, bár a gyár tervezett kapacitás évi 270 tonna készárú, ebben az évben mindössze 120 tonna készárut (150 tonna nyersanyag feldolgozásával) sikerült előállítani 18.000 korona értékben. Az alkalmazottak száma ekkor 8-8 nő és férfi, plusz egy inas. A gyár termékei iránt megnyilvánuló kereslet fokozódása miatt a tulajdonosok a gyár részvénytársasággá való átalakítását határozzák el, de ennek megvalósítására végül is nem kerül sor. 1904. július 15-én ifj. Warga Dániel, aki időközben átvette Babos Sándor tulajdonrészét is, váratlanul elhalálozott. A gyár irányítását a kiskorú örökösök, **legifj. Warga Dániel** és **Warga László** nevében gyámjuk, **dr. Jelen Gyula** ügyvéd (ifj. Warga Dániel Anna nevű testvéreinek férje) veszi át. Folytatva az elhunyt tulajdonos gazdasági politikáját, Jelen Gyula újabb beruházásokat eszközöl. A következő években két új szárító épület is felépül és a Nádas változó energia potenciáljának ellensúlyozására egy 16 LE-s villanymotort is üzembe helyeznek.

1914-18 – Az első világháború kitörése, illetve a háborús évek gazdasági recessziója nem érintik negatívan a gyár működését. A háborús évekre jellemző nehézségek ellenére (nyersanyag beszerzési nehézségek, szállítási fennakadások, infláció és drágulás) a gyár folyamatosan működik. A gyár termékeire ezekben az években is töretlen a kereslet, elsősorban a város egyik legnagyobb üzeme, a Renner-féle bőr és cipőgyár (később Dermata) jelentette a biztos felvevő piacot.

1922–1928 – A vállalat irányítását az időközben nagykorúvá vált valós tulajdonosok, a Warga testvérek veszik át. A papírgyártára szakosodott vegyész végzettségű László, és a legifjabb Dániel nagy lendülettel lát hozzá a gyár modernizálásához. Az első jelentős változtatást a mesterséges szárításra való áttérés jelentette, de ugyanilyen fontos lépés volt még ugyanabban az 1923-as évben a gépek gőzerővel történő meghajtásának bevezetése is. A vízturbina meghajtásról ezután sem mondtak le, melyre a továbbiakban mint tartalék energiaforrásként tartották igényt. Egy újabb papírgépet is üzembe helyeztek, valamint egy nagy teljesítményű prégépet is, melyet maga Warga László tervezett, és gyártatott le a városban működő JUNAS gépgyárban. 1926-ban a gőzgépet (lokomobil) gázmotorra cserélik le, de egy évre rá áttérnek az elektromos meghajtásra. A villamos energia drágasága miatt 1928-ban saját, 60LE-s dízelmotoros áramfejlesztő üzembe helyezésével oldják meg a gépek és az üzem energiaellátását. Ebben az évben a gyár már 400 tonna papírárut termelt.

1929-38 – A gazdasági válság időszakában újabb beruházásokra nem kerül sor, a gyár termelése ezekben az években a 400 t/év körül stagnál. Újabb beruházásokra csak 1938-ban került sor, amelynek következtében a termelés elérte az 500 tonnás évi szintet. 1936-ban a 76(!) éves korában nyugdíjba vonul id. Hrasch János helyét fia, **Hrasch Károly** veszi át. A gyár művezetése jó kezekbe került, az 1902-ben már Kolozsváron született Hrasch fiú valósággal a gyárral együtt nőtt fel, s apja mellett volt alkalma eltanulni a papírgyártás minden csínját-bínját.

2. ábra

Az Első Erdélyi Papírlémezgyár 1934-ben

1938-1944 – A második világháború kitörése következtében megemelkedett gázolajárak arra késztették a gyár tulajdonosait, hogy a villanyáram termelésére használt dízelmotort gázmotorra cseréljék le. Az 1941-ben üzembe helyezett 100LE teljesítményű elektromos generátor meghajtását biztosító gázmotorhoz az üzemanyagot bükkfa elgázosításából nyerték. A megnövekedett kereslet kielégítése érdekében a nyersanyag (papírhulladék) őrlésére egy újabb típusú, függőleges tengelyű hollandert helyeztek üzembe. Ezekkel az újabb beruházásokkal sikerült a vállalat kapacitását évi 720 tonnára emelni. Sajnos az 1944. június 4-i, amerikai légierők által Kolozsvár ellen végrehajtott kegyetlen bombatámadása során a gyár területére 14 bomba hullott, és az egyik épületet is találat érte. A gyárban a termelés leállt, a front közeledtének hírére a tulajdonosok elmenekültek. A városba bevonuló szovjet-román alakulatok a gyárat hadizsákmánynak tekintik és lefoglalják.

1945-48 – A háború befejeztével sikerül újra indítani a termelést, sőt 1947-ben a gyárat kivonják az Ellenséges Vagyonokat Kezelő és Ellenőrző Pénztár (román rövidítése: CASBI) felügyelete alól, és visszaszolgáltatják az időközben visszatért tulajdonosoknak. Mikor már úgy tűnt, hogy minden visszatér a régi kerékvágásba 1947. augusztus 30-án a fagáz generátor kéményéből kipattanó szikra lángra borította a gyár épületének tetőzetét, amely teljesen leég. Az épületet magát, valamint a berendezéseket sikerül megmenteni ugyan, de így is a gyárban a termelés több hónapra ismét leáll. Mire a helyreállítás részlegesen ugyan, de megtörténik, jön az újabb katasztrófa, az 1948. június 11-i államosítás. A gyár a nemrég Román Népköztársaságnak kikiáltott állam tulajdonába került, és ezzel véget ért az Első Erdélyi Papírlémezgyár hat évtizedes története. A gyár azonban nem szűnik meg, „Karl Liebknecht” Papírlémez és Karton Gyár, majd később MUCART néven folytatja tevékenységét, és válik az ország egyik legnagyobb papírtermékeket gyártó üzemévé.

ifj. Warga Dániel

A papírgyáros ifj. Warga Dániel felmenői és rokonai Kolozsvár megbecsült és köztiszteletnek örvendő polgárai voltak. Apai dédapja, id. Warga Ferenc az 1827-ben, a Házsongárdi temetőben felállított patinás síremlék felirata szerint a „részrehajlást nem ismerő bíró” 58 éves korában hunyt el, hátrahagyva özvegyét, Szász Juliannát és három fiát. Ugyanebben a sírban nyugszanak ifj. Warga Dániel nagyszülei is, az „esküdt polgár és tímár” Warga Ferencz (1800–1871) és felesége Buczy Anna (1803–1887). A Nagymalom utca 1. szám alatti családi házban élt házaspárnak összesen nyolc gyermeke született, de csak öten – ifj. Ferenc, Dániel (a későbbi papírgyáros édesapja), Anna, Lajos és László – érték meg a felnőtt kort. A fiúk közül Ferenc, járási segédbíró fiatalon 32. életévében halt meg. Ő is a szülei, nagyszülei mellé lett eltemetve. A másik fiú, Lajos (1846–1900) teológiát végzett, és a későbbiekben a sárospataki református teológiai főiskolának lett a tanára. Kétszer nősült, mindkétszer az ismert kolozsvári gépgyáros és feltaláló, Rajka Péter egy-egy lányát vette feleségül: először Rajka Terézt (1842–1881), majd ennek halála után, Rajka Rózát (1850–1905). Az egyháztörténészként (főműve: *A keresztény egyház történelme*) is ismert Warga Lajos Sárospatakon hunyt el, és itt is temették el. Lászlónak Stoffenberger Ilona nevű feleségétől négy gyereke született: Ilona, Irén, László és Zoltán. Dániel (1825–1904), folytatva a családi hagyományt, édesapjához, Warga Ferenchez hasonlóan, mint tímár a város egyik leggazdagabb és legbefolyásosabb polgárává küzdötte fel magát. A nagy tekintélynek örvendő kolozsvári tímármesternek a Nagyszamos (ma Iașilor) utca 1. szám alatt volt háza és műhelye. A tímárok céhe helyett megalakult Tímár Ipartestületnek volt az elnöke, és több éven keresztül, mint virilis, tagja volt a város Törvényhozó Bizottságának is. Miski Teréz (1828–1899) nevű feleségétől két gyermeke született Anna és ifj. Dániel. Az elsőszülött Anna, a már említett óra- és ékszerkereskedőnek, Babos Sándornak lett a felesége, akitől kilenc gyermeke született: Anna, Emília, Sándor, Teréz, László, Ilona, Lajos, Dániel és Margit.

3. ábra. Ifj. Warga Dániel őseinek síroszlopa

4. ábra. A Warga és Babos családok síroszlopa

Az ifjabb Dániel, a későbbi papírrlemezgyár tulajdonosa, nem folytatta apja mesterségét, hanem, a szintén jól jövedelmező fakereskedésbe vágott bele. Saját erdeiből kitermelt fával, keményfa szénnel kereskedett, de árult takarmányt (szénát, lucernát) is. A rendkívüli kereskedelmi érzékkel megáldott fiatalabbik Warga Dániel egyre gyarapodó vagyonát ingatlanok vásárlására fordította, melyeket aztán búsás haszonnal később el- vagy bérebe adta. Az Oláh László által szerkesztett 1899. évi Kolozsvári Czim- és lakjegyzék szerint három ingatlannal is rendelkezett: Nagy (Horea) u. 17.sz., Széchenyi (Mihai Viteazul) tér 42. sz., Csermalom (Gorunului) u. 23. sz.. Számos kisebb-nagyobb beépítetlen telekkel, földdel is rendelkezett a hídelvi és a kétvízközi hóstátokban is. 1885-ben feleségül vette Höfler Máriát, akitől négy gyermeke született. Akárcsak édesapja, ő is többször bekerül, 1895–1904 között folyamatosan, a város Törvényhozó Bizottságába. Az ő neve is rajta van azon az okmányon, amelyet 1896. szeptember 30-án helyeztek be a később felállítandó Mátyás király szoborcsoport alapkövébe. Számos kulturális és polgári egyesület támogatója vagy tagja. Így például 1892 márciusában 100 Ft befizetett tagdíj ellenében a kolozsvári Mentő-egyesület örökös tagjává vált. Élete nem volt hosszú, édesapja előtt rövid idővel, 1904. július 15-én érte a halál. A Házsongárdi temetőben egy impozáns fekete gránitkő oszloppal díszített sírban nyugszik a Warga és a Babos család több tagjával együtt. Négy kiskorú árva gyermek maradt utána: Mária, András, László és a legifjabb Dániel. A gyászév elmúltával özvegyen maradt felesége a gazdag és befolyásos pécsi kereskedőhöz Krausze Ignácához (1859–1909) ment feleségül. Ötöztendei házasság után, második férjének halálát követően gyerekeivel együtt visszaköltözött Kolozsvárra. Mária nevű lánya Dr. Jelen Gyula ügyvédnek lett a felesége, aki fontos szerepet töltött be a család életében és a papírgyár történetében.

5. ábra.

A Warga és a Babos családok közös sírkertje

Babos Sándor

Babos Sándor Bonyhádön született 1839-ben Babos István és Sztatling Katalin gyermekeként. Szülei korai elhalálása után az árván maradt Sándor keresztszülei, Perczel Sándor (Csöcske/Bonyhád,1778–Bécs, 1861) és Babos Katalin (Bonyhád,1801–Kolozsvár,1878) gondozásába kerül, és együtt nevelkedett Perczel Sándor első házasságából származó 19 gyerekkel együtt (itt volt egy időben házitánító Vörösmarty Mihály). Később a család Bécsbe költözött, a már felcserepedett Babos Sándor itt tanulta ki az órás szakmát. Nevelőapja halála után nevelőanyjával együtt Kolozsvárra költözött a Klastrom (Vasile Goldiş) utca 1. szám alatti házba. Egy korabeli reklám szerint első óra- és ékszerüzletét 1865-ben nyitotta meg a Bel-Monostor (Unió, ma Memorandumului) utcában, amelyet két évre rá, 1867. december 20-án a Fötér (Egyesülés tér) az akkori számozás szerinti 268. szám (a későbbi számozás szerinti 17. szám) alatti „tek. Knausz úrnő” házának földszinti üzlethelyiségébe költöztette át. Árukínálatában egyaránt megtalálhatóak voltak külföldről származó arany- és ezüstórák nők és férfiak számára, valamint falí, asztali és ébresztő órák, de ő maga is készített, illetve javított órákat. A következő években árukínálatába „látszerészeti szakmába vágó bárminemű eszközöket” is felvett. 1896 körül üzletét az akkori Híd (Wesselényi, ma Ferdinánd király) utcai saját házába költöztette, amelyhez egy érdekes történet is kapcsolódik. Ezzel kapcsolatban az *Ellenzék* 1898. október 4. számában, "Kincses Kolozsvár" cím alatt a következőket olvashatjuk: "...ezelőtt 12 évvel a mai Wesselényi Miklós utcában az id. Babos Sándor háza építése alkalmával tömérdek régi ékszer, drágakövekkel kirakott arany-, ezüstneműt találtak a Sárga által bérelt bolt helyén. A talált kincsekből jutott a munkásoknak, palléroknak s a tulajdonosnak. A talált kincsek néhai Fináli Henrik szerint a 12. századból valók voltak." Minden bizonnyal ezek a kincsek is hozzá járultak Babos Sándor addig sem elhanyagolható vagyonának gyarapodásához.

1895 elején Babos Sándor vagyonának egy részét bérház építésébe fekteti, ami akkor is jó üzletnek számított. Az *Ellenzék* 1895. január végén arról értesítette a lap olvasóit, hogy: „Babos Sándor, derék polgártársunk, mint halljuk a vashíd mellé egy 2 emeletes palotát akar építtetni az idén”. A bérház helyéül szolgáló telket Babos Sándor a sógorától, ifj. Varga Dánieltől vásárolta meg. A már álló Széki-palotával szemközt, a Széchenyi tér északnyugati sarkára Horváth Gyula építész által tervezett szecessziós bérház építése (kivitelező: Endstrasser Benedek építkezési vállalkozó) 1896-ban fejeződött be.

Babos Sándor kilenc gyermeke közül az 1872-ben született ifj. Babos Sándor, apja nyomdokain haladva, az elemi és alapfokú tanulmányai befejezése után a budapesti hároméves órás tanonciskolában (az 1898-ban megalakult Magyar Királyi Állami Mechanikai és Órásipari Szakiskola elődje) tanulta ki az órás szakmát. A későbbiekben állami ösztöndíjasként Furtwangenben képezte tovább magát, majd az egyéves tanulmányi időszak végeztével, rövid Párizsi kitérő után Budapesten telepedett végleg le. Ifj. Babos Sándor nemcsak kiváló szakember, hanem elismert szakmai oktató is volt. Oktatói pályáját az Állami Mechanikai és Órásipari Szakiskolában, amelynek egykor ő is tanulója volt, kezdte meg mint segédtanár, és majdnem három évtizeden keresztül volt az iskola megbecsült tanára és az óraszerkezettan kiváló gyakorlati és elméleti szakembere. 1905-től kezdődően már mint szaktanár mértani rajzot, óraszerkezettant és szakrajzot tanított. Nyugdíjba vonulása előtti évben, 1929-ben jelenteti meg Vályi Ödönnel közösen *Az órák szerkezettana* című kitűnő, máig is használható szakkönyvét.

Babos Sándor órás és papírgyáros közéleti szerepéről nem sok adat maradt fenn az utókor számára, annak ellenére, hogy a századforduló körül mint Kolozsvár egyik legmódosabb polgára több mint 30 éven keresztül a város Törvényhozó Bizottságának virilis tagjaként részt vett a város életét befolyásoló döntések meghozatalában. Babos Sándor az évek során a városban akkor szép számmal működő szakmai és kulturális egyesületek közül többeknek is tagja volt (Iparos Egylet, Tűzoltó Egylet, Szépitő Egylet, Sétatér Egylet stb.), de ezekben, azon kívül, hogy anyagilag bőkezűen támogatta őket, vezetői szerepet nem vállalt és különösebb tevékenységet sem fejtett ki. Hosszú földi pályafutását 1918. július 11-én fejezte, porhüvelyét rá két napra helyezték örök nyugalomra a Wargá–Babos közös sírkertbe.

5. ábra.

A kolozsvári Babos palota a XX. század elején

Irodalmi hivatkozások

- [1] chim. Flavius Buturca, *Fabrica de cartoane MUCART Cluj – 90 de ani – 1882–1972*, Kolozsvár, 1972.
- [2] Nagy Béla, Volt egyszer egy papírlémez gyár Kolozsvárott..., *Szabadság*, 2017. márc. 10. és márc. 17. (57. és 63. szám)
- [3] Nagy Béla, Paloták a Szamos hídon, innen és túl, *Szabadság*, 2015. dec. 2. és dec. 4. (276. és 278. szám)
- [4] Nagy Béla, Bérpalota, óraszerkezettan, féregtan, *Művelődés*, 2023 (3), 12–15.